

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Завальної Жанни Вікторівни на дисертацію Деменко Карини Едуардівни «Організаційно-правове регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави», яка подана на захист у разову спеціалізовану вчену раду Сумського державного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження

Стабільний розвиток будь-якої держави залежить від виконання її органами всіх функцій, що покладені на них чинним законодавством. При цьому, в процесі функціонування уповноважені державою органи мають ефективно виконувати свої функції в усіх сферах діяльності держави, а особливо тих, від функціонування яких залежить фінансова стабільність і незалежність держави. Однією з таких сфер є сфера валютних відносин. Валютні відносини, що виникають, змінюються і припиняються на території будь-якої держави, в тому числі і в Україні, для її розвитку є надзвичайно важливими. З одного боку, вони дають можливість державі залучати додаткові фінансові ресурси, а з іншого – використовувати додаткові механізми збереження вартості фінансових ресурсів. У зв'язку з цим кожна держава намагається на своїй території застосовувати валютне регулювання як найбільш дієвий механізм впорядкування обігу іноземної валюти і валютних цінностей. Така діяльність держави має здійснюватись плановірно і системно та об'єктивується у її валютній політиці. Підвищення ефективності правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України є надзвичайно актуальним питанням, що вимагає

свого вирішення. Додаткової актуальності темі дисертаційного дослідження додає необхідність урахування особливостей правотворчої та правозастосовчої діяльності при реалізації валютної політики під час дії воєнного стану на території України та у післявоєнний час.

З огляду на актуальність теми, достатньо логічним є зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана дисертація відповідає положенням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Національній економічній стратегії на період до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179); відповідає завданням та основним напрямкам Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (Постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21). Дисертація є складовою науково-дослідних робіт Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової системи України» (номер державної реєстрації – 0118U001317) та «Концептуальні засади реформування системи нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (реєстраційний номер – 55.15.02-22/24.3Ф-01).

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків та рекомендацій. Аналіз положень дисертації Деменко К. Е. дає можливість зробити висновок про те, що в цілому у дослідженні забезпечено належний ступінь обґрунтованості результатів. Про це свідчить логічна структура дисертаційного дослідження, надзвичайно коректне використання наукових підходів, методів та прийомів наукових досліджень, використання достатньої за обсягом та змістом емпіричної бази дослідження. Дисертанткою використано доволі значний обсяг наукових досліджень фахівців у галузі теорії права, адміністративного, фінансового та валютного права, інших галузевих правових та економічних наук, у тому числі зарубіжних

дослідників. Нормативною основою дослідження стали нормативні акти вітчизняного та зарубіжного законодавства. Викладені в дисертації погляди дисертантки, а також зроблені нею узагальнення та висновки є достатньо та належним чином обґрунтованими. Висновки та узагальнення, в тій чи іншій мірі, містять елементи наукової новизни. Структура та зміст дисертації відображають всебічність здійсненого дослідження, що підтверджується достатньо великою кількістю, використаних авторкою наукових, інформативних та нормативних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, встановлено зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, наведені дані про їх апробацію та наукові публікації дисертантки.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України» складається з трьох підрозділів, в яких встановлюється місце фінансово-економічної безпеки у функціонуванні держави та засоби її забезпечення, а також визначається поняття, ознаки та особливості валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. В даному розділі дисертантка здійснює розробку понятійного апарату за темою. Зокрема, надані авторські визначення поняттям економічної безпеки, валютної безпеки, фінансової політики, валютної політики держави.

Доведено, що організаційно-правове забезпечення фінансової безпеки держави це «...здійснювана, на основі чинного законодавства держави, діяльність створеної системи уповноважених державою органами у сфері фінансової безпеки держави із впорядкування суспільних відносин за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів упорядкування, а також їх юридичне закріплення, охорона, реалізація та розвиток». Виявлено,

що реалізація розробленої державної фінансової політики здійснюється за двома напрямками – по-перше, регламентування фінансових відносин у суспільстві, по-друге, здійснення поточної фінансової діяльності.

У Розділі 2 «Засоби правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України» надані поняття та характеристика організаційно-правових засад реалізації валютної політики як засобу забезпечення економічної безпеки держави. Встановлено, що організаційно-правові засади реалізації валютної політики держави це її діяльність із створення і впорядкування системи уповноважених органів для реалізації її завдань і функцій. До них дисертантка, цілком справедливо віднесла: а) принципи організації та діяльності уповноважених органів у сфері регулювання валютних відносин; б) методи реалізації валютної політики, які використовують уповноважені органи у сфері регулювання валютних відносин; в) інструменти, які використовують уповноважені органи для досягнення цілей і завдань валютної політики.

У межах даного розділу обґрунтовано, що принципи організації та діяльності уповноважених органів у сфері регулювання валютних відносин складають систему, до якої включаються: а) принципи побудови системи державних органів у сфері регулювання валютних відносин, що об'єктивуються в: принципі системності державного управління та принципі єдиного органу регулювання валютних відносин; б) принципах функціонування уповноважених державою органів у сфері регулювання валютних відносин, що, в свою чергу об'єктивуються у двох принципах: принципі поєднання внутрішньої та зовнішньої валютної політики та принципі захисту національного інтересу.

У цьому ж розділі, було з'ясовано, що в процесі реалізації валютної політики уповноважені державою органи найчастіше використовують адміністративні та економічні методи реалізації валютної політики. При цьому економічні методи застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою

впливу на економічні інтереси підконтрольних суб'єктів, відповідно – адміністративні методи використовуються з метою максимально швидкого отримання запланованого результату валютної політики.

У Розділі 3 «Напрямки розвитку та вдосконалення правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки» розглянута сучасна практика правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки, а також сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства України щодо підвищення ефективності реалізації валютної політики як засобу забезпечення національної безпеки України.

В цьому контексті авторка зробила висновок, про те, що правове регулювання іноземних держав має загальні тенденції та особливості. Було вказано, що загальні тенденції полягають у тому, що всі країни не залежно від рівня розвитку фінансово-економічного сектора, особливостей історичного розвитку, політичної системи та обраних напрямків розвитку держави загалом, формують економічно-правовий механізм регулювання валютної сфери, таким чином, щоб він (механізм) міг забезпечити захист фінансово-економічної безпеки держави, в цілому, і валютної сфери, зокрема. Особливостями правового регулювання іноземних країн, є те, що в країнах із розвинутою економікою (Німеччина, США) перевага віддається економічним методам регулювання із паралельним застосуванням правоустановчих та дозвільних адміністративних методів, розрахованих на самоорганізацію та ризикоорієнтований підхід до оцінки діяльності суб'єктів валютного ринку, в правовому регулюванні інших держав (Казахстан, Азербайджан) переважає доля адміністративних методів державного впливу на валютні відносини.

Також дисертанткою в даному розділі, були виявлені проблеми правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України в мирний час, а також розглянуто особливості українського законодавства при регулювання валютних відносин

у період воєнного часу та запропоновано низку доволі корисних, на наш погляд, змін у діюче законодавство, воєнного часу.

Загалом, критичний аналіз змісту дисертації, висновків до розділів та загальних висновків дозволяє стверджувати, що мета і завдання дисертаційного дослідження в цілому досягнуті.

Новизна та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується використанням сучасної методології наукових досліджень, використанням здобутків науковців та практиків, які досліджували окремі аспекти відповідної тематики.

До беззаперечних здобутків дисертантки можна віднести обґрунтування авторського розуміння таких понять та категорій як «економічна безпека», «валютна безпека», «фінансова політика», «валютна політика». Особливої ваги авторські визначення набувають з огляду на те, що вони були сформовані із врахуванням правового регулювання валютної політики як одного із засобів забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Так само, можна відзначити положення дисертації щодо виділення та характеристики принципів організації та діяльності уповноважених органів у сфері регулювання валютних відносин, які складають систему таких принципів: а) принципи побудови системи державних органів у сфері регулювання валютних відносин, що об'єктивуються в: принципі системності державного управління та принципі єдиного органу регулювання валютних відносин; б) принципах функціонування уповноважених державою органів у сфері регулювання валютних відносин, що об'єктивуються у: принципі поєднання внутрішньої та зовнішньої валютної політики; принципі захисту національного інтересу.

Доволі слушним виглядають аргументи щодо підвищення ступеню уваги до реалізації принципу захисту національного інтересу, який передбачає стабільне забезпечення діяльності уповноважених державою органів у таких сферах як: захист фінансової сфери від іноземних впливів; ефективне

використання державних валютних цінностей; забезпечення режиму законності у сфері обігу валюти і валютних цінностей.

На фоні економічного зближення та адміністративного укріплення адміністративно-організаційних зв'язків наддержавних інституцій ЄС і країн членів ЄС, в механізм валютного регулювання втілюється такий адміністративний метод управління координаційного типу як співробітництво. В рамках єврозони, здійснюється співробітництво між державними органами як в середині країн, так і в рамках Європейського співтовариства. Співробітництво може здійснюватись у формі постійного моніторингу, подання запитів, надання інформації, проведення консультацій та в інших формах.

Позитивної оцінки заслуговує дослідження окремих особливостей управлінської системи Національного банку України, зокрема, зовнішньої та внутрішньої комунікації. Так, дисертантка здійснила класифікацію управлінської комунікації, виходячи з критерію адміністративно-організаційної взаємодії на горизонтальну та вертикальну. За її висновками, горизонтальна комунікація відбувається між Національним банком і учасниками валютних відносин, які не перебувають у нього у підпорядкуванні, відповідно – вертикальна комунікація втілюється у підзвітності Національного банку Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень та Президенту України. Змістом такої комунікації є, в тому числі, і питання стану валютної політики та стану безпеки.

Крім теоретично спрямованих пропозицій, дисертантка сформулювала низку положень практичної спрямованості. Так, на розвиток принципу єдиного управлінського органу, авторка пропонує продовжити розбудову системи управління в Україні за моделлю єдиного органу регулювання валютних відносин. Для цього, дисертантка пропонує внести зміни в діюче законодавство, які б передбачали надання: ліцензій Національним банком

України всім іншим органам для проведення наглядової діяльності у сфері валютних відносин. Крім того, також обґрунтовується можливість надання податкових канікул для іноземних інвесторів при відбудові територій України, що потерпіли від збройної агресії РФ.

Загалом оцінка результатів дисертаційного дослідження К.Е. Деменко дає можливість стверджувати про належний рівень наукової новизни та обґрунтованості його результатів. Абсолютна більшість відповідних положень відображена у наукових працях дисертантки, а сформульовані нею пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства заслуговують на відповідну реалізацію та використання у законотворчій роботі. Поставлені наукові завдання виконані в повному обсязі.

Апробація результатів. Результати дослідження апробовані належним чином у 5 публікаціях, з яких 4 опубліковано у національних фахових виданнях України, 1 – у науковому зарубіжному періодичному фаховому виданні та 4 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, що встановлені для такого виду праць у Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана українською мовою із дотриманням належного наукового стилю.

В той самий час слід зауважити, що дисертаційне дослідження К.Е. Деменко «Організаційно-правове регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» містить окремі дискусійні моменти, а також положення, що потребують додаткової аргументації під час захисту. Серед таких пропонуємо звернути увагу на такі.

1. На нашу думку є досить спірним визначення деяких авторських понять. Так, при наданні визначення категорії «економічна безпека» (стор. 36)

дисертантка визначила її як «...результат (виділено нами – Ж.З.) цілеспрямованої та науково-обґрунтованої діяльності держави в особі уповноважених органів влади, що діють на підставі чинного законодавства, яка переростає в стан економіки (виділено нами – Ж.З.)...» (далі за текстом), при цьому змішуючи як мінімум дві існуючі концепції підходів до розуміння даної категорії в сучасній науці.

2. На наш погляд виглядає недостатньо розгорнутим вивчення характеристики ролі та місця в системі управління реалізації валютної політики інших державних органів влади (стор. 57-64). В дисертації, в основному приділена увага повноваженням Національного банку України, роль та місце інших органів виконавчої влади, що здійснюють діяльність у валютній сфері забезпечуючи національну безпеку України, на наш погляд, розкриті недостатньо повно.

3. Певним недоліком дисертації виглядає незакінченість чи відсутність остаточних висновків в частині застосування досвіду іноземних країн (стор. 188-189). Залишається відкритим питання, який саме досвід слід застосувати в правовому регулюванні валютної сфери при реалізації валютної політики як елемента фінансово-економічної безпеки України.

4. При здійсненні характеристики управлінської системи дисертантка здійснює класифікацію комунікативних відносин не пояснюючи мету та роль здійснення такої класифікації для вивчення та регулювання національної безпеки України у валютній сфері (стор. 193-195).

У той самий час, висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження К.Е. Деменко. Зважаючи на викладене, вважаю, що дисертація на тему: «Організаційно-правове регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави», яка підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктор філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Деменко Карина Едуардівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

**Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

Ж.В. Завальна

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

